

Розвиток та фінансування туризму в країнах Вишеградської групи

Туризм - одна з галузей, що динамічно розвивається, в тому числі й на Україні. Це - загальносвітовий тренд ХХІ століття, адже за даними Всесвітньої Туристської Організації (UNWTO), вклад туристичної галузі в світову економіку складає біля 10% світового ВВП.

Тема державної підтримки та, особливо - фінансування туристичної сфери є актуальною, оскільки вихідні умови розвитку туристичних галузей країн Вишеградської групи (Visegrad Group утворена в 1991), себто: Польщі, Угорщини та Чехословаччини (пізніше Чехія і Словаччина), були майже ідентичними з українськими. Проте впродовж останніх двох десятиріч туристичні галузі цих країн розвивались значно швидшими темпами, ніж туризм в Україні.

Сьогодні є очевидним, що розвиток туристичної сфери, якої країни, це її - цивілізаційний розвиток. Не є тут виключенням й Україна з її, нехай і не до кінця розвиненими та нереалізованими – можливостями. Особливе місце, в туристичному та рекреаційно-лікувальному плані країни - займає Закарпаття, якому, віддають перевагу відпочиваючі не тільки з України, але й з інших країн СНД. Отже, саме наш край має хороші можливості та повинен, якнайактивніше та найшвидше, «підтягнутись» (в туристичній сфері) до цивілізаційного рівня наших європейських сусідів, бодай до рівня країн Вишеградської групи.

Однак, на відміну від V-4 (як ще позначають країни Вишеградської четвірки), Україна, навіть проголосивши пріоритетом - розвиток туристичної галузі, не змогла втримати крок зі своїми сусідами, що призвело (й призводить) до стагнації галузі, основними доходами якої залишається – внутрішній туризм з мінімальним числом іноземних туристів, які відвідують Україну (як правило по справах чи скупитись в ближньому прикордонні) та виїзний туризм, коли наші співвітчизники вибираються на відпочинок та подорожують за кордон. Та й чи може бути інакше, при відсутності реальних програм розвитку туризму в Україні, браку преференцій, з боку держави по відношенню до туристичної сфери, угод про суспільно-приватне партнерство PPP (Public Private Partnership), що є звичним явищем в Європі та, відповідно відсутність іноземних інвестицій у цю сферу, й - насамперед, недостатність державного фінансування галузі, розміри якого з року в рік - зменшуються. І це при тому, що туристична галузь, в цілому - прибуткова, підтвердженням чому є значний ріст числа не тільки приватних туристичних агентств та фірм, але й об'єктів туристичного та рекреаційного призначення, які споруджується, як правило - за приватний кошт.

Однак, для того, щоб краще зрозуміти туристичне місце України, бодай серед країн Вишеградської групи, варто ознайомитись з окремими даними, які для наглядності, зведено у нижченаведену таблицю:

Країни	Польська Республіка	Словацька Республіка	Чеська Республіка	Угорщина	Україна
Показники					
Кількість населення (в млн. чоловік, 2012)	38,14	5,40	10,51	9,95	45,55
ВВП (2011) в млрд. \$ ¹	531,8	97,2	220,3	147,9	162,9
ВВП на душу населення (ППС), 2011, в \$ ¹	20 100	23 400	25 900	19 600	7 200
Іноземні туристи (в'їзд в країну) в млн. чоловік	12,470 ² (2010)	1,327 ² (2010)	6,8 ² (2011)	31,054 ² (2011)	21,203 ³ (2010)
Суми доходів від туризму в бюджеті країни	\$9,5 млрд. (2009)	€1,685 млрд. (2010)	135 ⁴ млрд. (2011)	1 200,14 ⁵ млрд. (2011)	\$3,6 млрд. (2010)

Доля туризму (в %), до головних показників ВВП країни	7,82 (2004)	12,27 (2004)	13,74 (2004)	9,6 (2004)	0,76 (2003)
Фінансування туризму (з бюджету країни, з структуральних фондів, без врахування місцевих бюджетів)	7,161 ⁶ млрд. (2008)	€7,2 млн. (2012)	біля €16,33 млн. (щорічно)	біля \$18 млн. (щорічно)	6,765 ⁷ млн. (2012)

¹ За даними ЦРУ США:

² Туристи на 1 добу і більше, без врахування одноденного відвідування (за даними прикордонних структур)

³ Включно з одноденними відвідувачами (за даними Державної прикордонної служби України)

⁴ В чеських кронах (при середньорічному курсі в 2011 році: 24,59 чеських крон за 1 євро)

⁵ В угорських форинтах (при середньорічному курсі в 2011 році: 280,33 угорських форинтів за 1 євро)

⁶ В польських злотих (при середньорічному курсі в 2008 році: 3,5156 польських злотих за 1 євро)

⁷ В українських гривнях (при середньорічному курсі в 2012 році: 10,27 українських гривень за 1 євро)

Як видно із вищенаведених даних, по розриву: між доходами від туризму та витратами й інвестиціями в нього ж, Україна залишається далеко позаду від своїх сусідів, як й по ряду інших показників, на жаль.

Натомість, надзвичайно важливу роль у розвитку та, особливо, фінансуванні туризму в країнах Європейського Союзу відіграють європейські фонди, та національні програми й гранди, а також практика суспільно-приватного партнерства (PPP - Public Private Partnership), яка широко застосовується в Європі та, відповідно - у країнах Вишеградської групи. Це пов'язано, насамперед з тим, що туристична галузь, в країнах європейського співтовариства налічує не менше 1-го мільйона суб'єктів господарювання, які дають роботу більше 8-ми мільйонам громадян (біля 4% працездатного населення) та складає не менше 4% ВВП всього Європейського Союзу. Якщо ж взяти до уваги й інші, «споріднені» з туризмом галузі (як то готельний бізнес, транспортний, громадського харчування тощо), то внесок туристичної сфери до ВВП ЄС виросте до 11%, а відсоток зайнятих у цьому бізнесі складе 12%.

Крім того, туризм сприяє розвитку регіонів Європи та розширює перелік занять, якими може займатись місцеве населення, що є економічно вигідним та доцільним, як для держави, в цілому так і для кожного регіону – зокрема. Більше того, саме туризм є реальним містком між державним, муніципальним та приватним секторами, а також, як ніяка друга галузь - сприяє плідній та взаємовигідній співпраці, особливо на місцевому рівні. Така співпраця веде не тільки до економічного вирівнювання регіонів Європи чи тісніших взаємин між регіонами, але й сприяє економічному росту регіону, веде до зниження безробіття та соціальної напруги, наприклад, між центром та регіонами тощо.

Саме через це, а також у зв'язку з тим, що туризм потребує, насамперед молодь, доля якої в цій галузі в два рази вища, ніж в інших галузях економіки, туризм, в країнах Європи - віднесено до однієї з пріоритетних сфер економіки ЄС. Це дано ще й тим, що, за останні роки, загальноєвропейські темпи працевлаштування в туризмі, значно випереджали інші сфери економіки ЄС, що є метою лісабонських угод щодо створення нових робочих місць в Європі.

Потенціал туристичної галузі в країнах ЄС – значний. Саме з цією метою в 2010 році Європейська Комісія спрацювала Поточний план, який постійно буде оновлюватись та в якому вказано основні ініціативи, в сфері туризму, які повинні реалізовуватись у тісній співпраці з державними, регіональними та місцевими органами, включаючи туристичні спілки, асоціації та інші структури туристичного бізнесу. План передбачає зменшення видань, які пов'язані зі зменшенням числа так званих Ініціатив з тринадцяти до 4-х. Завдання - задіяти транскордонну та прикордонну, а також міжнародну та міжрегіональну співпрацю в рамках Євросоюзу, з метою виваженого регіонального планування та розвитку, насамперед, сільських регіонів, за програмою INTERREG. Міждержавна співпраця, з метою

уникнути дискримінації, насамперед, на ринку праці оформлена в програмі EQUAL. Питаннями економічного та соціального оновлення міст та регіонів, а також розвитком міських конгломератів займаються в рамках програми URBAN. Для гармонійного розвитку села в Євросоюзі діє програма LEADER.

Головними ж інструментами виконання вищевказаних програм є низка інституцій, в основному - європейських фондів, як то:

- Структурні фонди;
- Європейський фонд регіонального розвитку – ERDF;
- Європейський соціальний фонд ESF;
- Європейський сільськогосподарський фонд підтримки та гарантій EAGGF;
- Фонд згуртування (додатковий).

Саме через вказані фонди, до сфери туризму в країнах Європейського Союзу поступають значні кошти. Так, тільки в 2007-2013 роках суми коштів із вищевказаних та інших фондів, що направлені на регіональний розвиток та «політику згуртованості» (в тому числі й до сфери туризму) в країнах ЄС складає частку, в розмірі 347 мільярдів євро, що є 35,7% всього бюджету ЄС, або трохи більше 49 млрд. євро із розрахунку на один рік.

Більше того, розуміючи важливість цивілізаційної складової, ЄС щедро фінансує, в тому числі й сферу туризму, наших найближчих сусідів - країни Вишеградської групи, про що наглядно видно в приведених даних таблиці:

Фінансування* (джерела)	Європейські фонди: регіонального розвитку, єдності та соціальний	З того, кошти тільки по статті «туризм»	Доля коштів, які Комісія ЄС оплатила (по відношенню до виділених країні)
Країна	в мільйонах євро		у %
Польська Республіка	67 185,55	948,33	51,3
Словацька Республіка	11 498,33	78,87	38,9
Угорщина	24 921,15	447,75	43
Чеська Республіка	26 526,38	664,31	37

* На період 2007-2013 роки

Однак, навіть вищевказані дані не дають повної інформації щодо фінансування сфери туризму в тій чи іншій країні V-4. Так, наприклад, Чехія тільки із структуральних фондів ЄС на туризм та соціальні програми навколо цієї галузі, загалом на період 2007-2013 роки, отримує більше 997 млн. євро. І це без врахування асигнувань з Державного та місцевих бюджетів Чеської Республіки. Крім того, в країні діє Програма сприяння туристичному руху, з річним фінансуванням - 70 млн. чеських крон. Місцеві ж бюджети, усіх рівнів, на туризм, щорічно витрачають біля 100 млн. чеських крон. Їй завершує, по суті «фінансову піраміду» грошей, що течуть у цю галузь – кошториси організацій туристичного руху, суми яких, щорічно коливаються від 90 до 120 млн. чеських крон.

Як результат, доходи Чеської Республіки від міжнародного туризму, наприклад, в 2011 році склали суму в розмірі 135 мільярдів чеських крон (5,5 млрд. євро). І це при тому, що 40% туристичного руху Чеської Республіки зосереджено в Празі, а кількість нічлігів іноземців, в останній - складає близько 60%.

Вищевказані дані приведено, не стільки з метою - показати розміри допомоги та фінансування (в галузі туризму) країнам – нашим найближчим сусідам, які відносно недавно стали членами ЄС, а швидше - для скептиків європейського вектору розвитку України. Однак це інша тема.

Натомість, сказати, що туристична галузь в Україні не розвивається взагалі – невірно. Процеси приватизації та, особливо, спорудження нових об'єктів рекреації й відпочинку, однак, стали справою багатих та впливових, які, як правило, таким чином, знайшли нішу

для вкладення, по суті – вільних коштів, але ніяк не є класичними інвесторами. Адже, важко назвати інвестиціями процеси, які не орієнтовані на ринкову ефективність, об'єкти будуються за відсутності інвестпроектів та бізнес-планів, маркетингового дослідження ринку тощо. З другого боку, справу розбудови туризму в Україні, буквально, взяли до своїх рук, її підприємливі громадяни (точніше - підприємці), здебільшого ті, котрі побувавши за кордоном на заробітках, змогли не тільки поправити фінансовий стан своєї родини та підгледіти яким має бути, наприклад: міні-готель, гірська база відпочинку, бар чи ресторан, але й доволі вдало вкласти зароблене в аналогічні заклади, вже повернувшись на Україну.

Тим не менше, ані щирі наміри українських господарів туристично-рекреаційних об'єктів, ані прекрасна природа яку як правило «взято» в союзники, не знімає проблем: легальності та законності, доцільності й ефективності, якості й безпечності та інших необхідних складових успішного підприємництва, особливо у туристично-рекреаційній сфері. При цьому, бажає кращого не стільки туристичний сервіс, від якого страждають українські клієнти, скільки й, далеко неформальна сторона справи - фінансово-бухгалтерсько-податковий облік та контроль, особливо в частині сплати податків. Так чи інакше, але правило, коли за гроші можна усе – відчувається у всьому. Більше того, якщо на новоспоруджені об'єкти (в частині використання матеріалів, обладнання, екстер'єру та інтер'єру), архітектор і «заходив», то що стосується інших спеціалістів, вони туди й «ноги не заносили». Тому, дотримання протипожежних, санітарно-епідеміологічних та інших норм, в різного роду пансіонах, садибах, базах тощо - й говорити складно. На цьому фоні: вузькі та, нерідко - круті сходи, закриті запасні виходи, відсутні засоби пожежогасіння тощо, не кажучи вже про відсутність: пандусів для інвалідних колясок, засобів оповіщення, маршрутів евакуації чи іншої розкоші, як-то басейнів, кортів, боулінгів, кінотеатрів, Інтернету - просто «дрібниці».

Здавалось би, вищевказаному могли б зарадити, бодай місцева влада, передбачивши й адекватне доходам, від туристичних об'єктів (рекреаційний, готельний збір тощо) – бюджетну підтримку. Однак, навіть ті кошти, які зібрано з учасників туристичного ринку на регіональному рівні, нерідко перерозподіляються між «кураторами» від туризму та іншими «потребами» місцевих бюджетів, що не мають нічого спільного з розвитком туризму. Так, в ході засідання постійної комісії Закарпатської облради з питань розвитку туризму та рекреації, було розглянуто напрями спрямування коштів в 2013 році, які (відповідно до Програми розвитку туризму і курортів Закарпатської області на 2011-2015 роки), підуть на:

- реалізацію туристичної політики держави;
- оптимізацію системи управління туризмом, його сталий розвиток на теренах краю;
- інноваційний підхід до формування конкурентоспроможного регіонального турпродукту;
- формування відповідного іміджу Закарпаття та просування на внутрішньому і міжнародному ринках з туризму та курортів.

На все це, потреби у фінансуванні з обласного бюджету складуть 500 тис. гривень, які комісія затвердила в складі видатків обласного бюджету на 2013 рік. А от взяли «на видатки» саме із [суми туристичного збору, який отримав місцевий бюджет «в розрізі міст і районів області за 2012 рік» та який склав суму 800 тис. гривень.](#)

Очевидно, що ні методи газдування в туристичній сфері, ні тим паче - порівняння сум інвестицій у цю галузь, між країнами Вишеградської групи й Україною - не йдуть ні в яке порівняння. І це при тому, що потенціал туристичної сфери в Україні – зберігається!

Юрій Ключівський,
керівник IASEED
Прага-Ужгород,
червень 2013